

**GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ**  
**TOKAT TARİHİ VE KÜLTÜRÜ**  
**SEMPOZYUMU**  
**25-26 EYLÜL 2014 TOKAT**  
**BİLDİRİLER**

**CİLT III**

**Yayına Hazırlayanlar**  
Prof. Dr. Ali AÇIKEL  
Yrd. Doç. Dr. Samettin BAŞOL  
Yrd. Doç. Dr. Murat HANİLÇE  
Yrd. Doç. Dr. Emel HİSARCIKLILAR

**TOKAT-2015**

## Tokat Bölgesinde Yerleşik Bir Alevi Topluluk:

### Güvenç Abdal Ocaklıları-Kürtünlüler

Coşkun KÖKEL\*

#### Özet

13. yüzyıl Anadolu tarihi için son derece önemli bir dönemdir. 13. yüzyılda yaşanan sosyal, siyasal, askeri, iktisadi, kültürel ve inançsal gelişmeler Anadolu'nun sosyolojik-tarihsel profiline kalıcı izler bırakmıştır. Alevi-Bektaşî inancı 13. yüzyılda Anadolu'da kendi dinamiklerini oluşturmuş ve temsil edilmeye başlamıştır. 13. yüzyılda Horasan coğrafyasından Anadolu'ya yönelen büyük kitlesel göç hareketleri bağlamında Horasan tasavvuf geleneğine bağlı derviş toplulukları da Anadolu'ya gelmiş ve eren öğretisi adına Anadolu'da faaliyet göstermiştir. Hacı Bektaş Veli 13. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelerek Hoca Ahmed Yesevi düşün-inanç geleneği adına önemli etkinlikler göstermiştir. Hacı Bektaş Veli önderliğinde organize olan derviş toplulukları Sulucakara(h)öyük (bugünkü Hacıbektaş ilçesi)'de kurulu dergâhta eğitim almış, yetişen dervişler Anadolu ve Balkanlar'ın farklı bölgelerine eren felsefesinin temsilcisi olarak gönderilmiştir. Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na bağlı dervişler kendilerine faaliyet alanı olarak gösterilen bölgelerde köy, ocak ve tekke kurarak Alevi-Bektaşî inancının kurumsallaşp organize olmasını sağlamıştır.

Güvenç Abdal da 13. yüzyılda yaşamış, Hacı Bektaş Veli tarafından eğitilmiş ve Kuzey Anadolu'ya, Karadeniz bölgesine Alevi-Bektaşî inancının temsilciliğini yapmak üzere görevlendirilmiştir. Güvenç Abdal Gümüşhane-Kürtün-Harşit vadisine giderek Taşlıca köyünü kurmuştur. Diğer taraftan adıyla anılan inanç-dede ocağını da Taşlıca'da organize eden ve kuran Güvenç Abdal bölgede önemli bir demografik güce sahip Çepni boyu mensubu Türkmenlere sosyal-dini önderlik yapmıştır. Tarihi süreç içerisinde Güvenç Abdal Ocağı'nın mensubu dede ve talip toplulukları başta Karadeniz bölgesi olmak üzere İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Marmara bölgelerinin farklı yörelerine dağılmış ve ocağın etkinlik sahası doğuda Kars-Sarıkamış, batıda Kocaeli-Kandıra'ya kadar ulaşmıştır.

Tokat bölgesi de Güvenç Abdal ocaklılarının dede ve talip olarak mensuplarının yerleşik olduğu bir bölgedir. Tokat'ın Niksar, Almus, Başçifilik, Turhal ve Zile ilçelerine bağlı yerleşim birimlerinde Güvenç Abdal ocaklıları yaşamaktadır. Anadolu'daki tarihi yurtları Gümüşhane-Kürtün sebebiyle Tokat yöresinde Kürtünlüler olarak anılan ocaklılar geleneksel-tarihsel Aleviliği temsil eden önemli bir topluluktur. Tokat yöresindeki etkinlikleri 19. yüzyıldan itibaren baş-

\* Yrd. Doç. Dr., Tunceli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. E.posta: ckokel@mynet.com.

*layan Kürtünlüler topluluğu konar-göçer bir yaşam biçimine sahip olmaları sebebiyle başlangıçta kışlak alanı olarak değerlendirdikleri Tokat bölgesine devamındaki süreçte iskân olmuştur. 19. yüzyılda bölgeye yerleşen Kürtünlüler topluluğu onlarca köyde varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir.*

*Bu çalışmada Kürtünlüler topluluğunun Tokat bölgesine iskânı, Tokat bölgesinde kurulan Kürtünlü köyleri, Kürtünlü topluluğunun sahip olduğu Alevi-Bektaşî inanç profili, mevcut topluluğun diğer bölgelerde yerleşik Kürtünlüler ile irtibatları, devam eden dede ve talip diyalogu, Kürtünlüler'in Tokat bölgesindeki diğer Alevi topluluklarla ilişkileri, benzerlik ve farklılıkları ana başlıklarıyla değerlendirilecektir.*

**Anahtar Kelimeler:** *Alevilik, Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli, Güvenç Abdal, Güvenç Abdal Ocağı, Tokat, Kürtünlüler, Güvenç Abdal ocaklıları.*

Anadolu'da Alevi inancı ocak adı verilen tarihî inanç merkezleri aracılığı ile organize olmuş ve kurumsallaşmıştır. Özellikle 13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da Alevi inanç-dede ocakları oluşmaya başlamıştır. Anadolu'da inanç-dede ocaklarının organize oluşunun merkezinde Hacı Bektaş Veli ve dergâhı yer almaktadır. Nitekim adıyla anılan velâyetnamede Hacı Bektaş Veli, Rum ülkesi olarak anılan Anadolu topraklarına tasavvuf düşüncesini, eren öğretisini yaymak ve örgütlemek üzere gönderilmiştir.<sup>1</sup>

Diğer taraftan sözlü bilgilere göre 13. yüzyıldan önce Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya intikali öncesi de Anadolu'da dede, baba ve sultan sıfatlarıyla anılan dervişler yaşamıştır. Nitekim bazı inanç-dede ocakları Anadolu'daki varlıklarını Hacı Bektaş Veli öncesi döneme götürmektedir.<sup>2</sup> Anadolu ve Balkanlar'da yerleşik Alevi-Bektaşî toplulukların çoğunluğunun Hacı Bektaş Veli'yi Alevi-Bektaşî inancının tarihî-karizmatik önderi kabul ettiği tarihsel-toplumsal-inançsal bir gerçektir. Nitekim Hacı Bektaş Veli Alevi-Bektaşî kitlelerce, farklı ocak ve süreklere bağlı gruplarca pir, serçeşme ve hünkâr gibi sıfatlarla anılarak yüceltilmiş ve erenler yolunun asli önderi kabul edilmiştir.<sup>3</sup> Bu bağlamda Anadolu'da ve Balkanlar'da etkinlik kurmuş birçok ocak, sürekl ve topluluk ait oldukları

1 Bkz. Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet-Nâme Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, 1995, 16, İstanbul.

2 Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi'nde de Hacı Bektaş Veli'den önce Anadolu'da eren öğretisini temsil eden dervişlerin bulunduğundan bahsedilmektedir. Velâyetname'de Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya intikali esnasında elli yedi bin erenin öğreti için Anadolu'da faaliyette bulunduğu aktarılmaktadır. Bkz. Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet-Nâme Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, 1995, 18, İstanbul. Anadolu'da gerçekleştirdiğimiz alan çalışmalarında Dede Kargın (Garkın) Ocağı mensubu dedeler dip dedelerinin Hacı Bektaş Veli'den önce Anadolu'ya gelip Alevi inancının örgütlenmesi için çalışmalar yürüttüğünü tarafımıza aktarmıştır.

Diğer taraftan On İki İnamlar'ın adıyla anılan Zeynel Abidin, Musa-i Kazım gibi inanç-dede ocaklarının ve özellikle Tunceli (Dersim) coğrafyasında etkinliğe sahip kimi inanç-dede ocaklarının da benzeri bir arka tarih algısı içinde olduğu saha çalışmalarında ve ocaklı dede mülakatlarında tespit edilmiştir.

3 Hacı Bektaş Veli'nin halifelerinden olan Güvenç Abdal'ın adıyla Kuzey Anadolu'da, Karadeniz bölgesinde etkinliğe sahip Güvenç Abdal Ocağı'nın mensubu dedelerle yaptığımız mülakatlarda Hacı Bektaş Veli'nin Alevi-Bektaşî inancının yegane önderi olduğu tarafımıza iletilmiş, pir makamının Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu ifade edilmiştir.

inanç merkezinin teşekkülünün merkezine Hacı Bektaş Veli'yi almıştır.<sup>4</sup> Bu Alevi inanç-dede ocaklılarının, süreklilerinin aktardığı sözlü bilgilere göre ocak ve süreklilerin organize oluşu Hacı Bektaş Veli'nin Horasan'dan Anadolu'ya gelerek Sulucakara(h)öyük'te dergâh kurmasının paralelinde gerçekleşmiştir.

Hacı Bektaş Veli eren öğretisinin Anadolu'da ve paralel olarak Balkanlar'da örgütlenmesinde yola<sup>5</sup> kurumsal bir biçim vermiş, dergah-derviş-ocak-tekke yapılanışını sizematize etmiştir.<sup>6</sup> Bu vesile ile Hacı Bektaş Veli'nin hem kendisinden önce Anadolu'da faaliyet gösteren dervişleri düşünsel açıdan etkilediği hem de kurduğu dergâhta yetiştirdiği halifelerini öğreti adına farklı bölgelere görevlendirdiği tarihsel-inançsal argümanlar bağlamında analiz edilmelidir.<sup>7</sup>

Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi'nde Hacı Bektaş Veli'ye bağlı dervişler hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Sarı Saltık<sup>8</sup>, Kolu Açık Hacım Sultan<sup>9</sup>, Sarı

4 Hacı Bektaş Veli Dergahı en üst Alevi-Bektaşî inanç merkezi kabul edilmiştir. Bu bağlamda Hacı Bektaş Veli Dergahı'nın yüzyıllar boyu Pirevi olarak anıldığı da yadsınmamalıdır.

5 Yol ifadesi Alevi-Bektaşî kitlelerce mensubu oldukları düşün-inanç sistemini tarif etmek için kullanılmaktadır.

6 Alevi-Bektaşî inancının kendine has bir iç dili, terminolojisi mevcuttur. El ele el Hakk'a şeklinde ifade edilen inançsal-tarihsel-kurumsal sistem de bu iç dile ait bir kullanımdır. Bu sistem bağlamında farklı bölgelerdeki aynı ocak mensupları veya aynı yöredeki farklı ocak mensupları birbirleriyle inançsal-kurumsal ilişki içinde öğretiyi yaşatmıştır. Bu sistemde ocaklar birbirine ya da direkt olarak Hacı Bektaş Veli Dergahı'na bağlanmıştır.

7 Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi'nde Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişi ile beraber kendisinin mevcut derviş gruplarıyla olan ilişkilerine dair bilgiler de verilmektedir. Velâyetname'de güvercin donunda Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişini, doğan donunda karşı duruşla karşılayan dervişlerden bahis getirilmektedir. Başlangıçta bu derviş gruplarında Hacı Bektaş Veli'ye karşı bir olumsuz tavır bulunmakta, kendisi sorgulanmaktadır. Fakat daha sonra Hacı Bektaş Veli'nin gösterdiği delillerle yol ululuğunun kabul gördüğü ifade edilmektedir. Bkz. Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet-Nâme Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, 1995, 19, İstanbul.

Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya güvercin donunda gelip Sulucakara(h)öyük'e konmasını Alevi-Bektaşî toplulukların gözcü sıfatıyla andığı Karaca Ahmed Sultan haber vermiştir. Karaca Ahmed adına Anadolu'nun farklı yerlerinde ziyaretler bulunmaktadır. Karaca Ahmed'in önemli bir Alevi-Bektaşî inanç önderi olarak öğreti mensuplarınca kabul edildiği ve Hacı Bektaş Veli inanç-düşünce geleneğinin bir mensubu sayıldığı alan çalışmalarıyla tespit edilmiştir.

Hacı Bektaş Veli'nin kendinden önce Anadolu'da bulunan ve ocak kurmuş erenler tarafından da ulu kabul edildiğine bir önemli örnek de Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi'nde Hünkâr'ı doğan -ki kimi sözlü anlatılarda şahin olarak da geçmekte- donuna girerek karşılayan Hacı Tuğrul (Bkz. Velâyetnâme, Hamiye Duran, 2007, s: 177, Ankara)-Hacı Doğrul gösterilebilir. Duran'ın yayımında Bâyezit-i Bistami'nin, A. Gölpınarlı'nın yayımında Bâyezid Sultan'ın halifesi olarak tanıtılan Hacı Doğrul sözlü bilgilere göre Alevi-Bektaşî tarihinde Sultan Gözü Kızıl olarak bilinmektedir. Gözü Kızıl Ocağı'nın da kurucusu olan Hacı Doğrul'un evlatları ve ocak talipleri yoğunluklu olarak Ardahan-Damal ve kısmen de Hanak bölgesinde yerleşiktir. Tecirli Türkmeni olarak anılan kitlenin talip olduğu Gözü Kızıl ocaklısı dedeler Hacı Bektaş Veli'yi Anadolu'da Alevi inancının en önemli önderi olarak kabul edip pir ve hünkâr sıfatlarıyla anmaktadır.

Ardahan-Damal-Eskikılıç (Kirpeşen) köyünden Gözü Kızıl ocaklısı Ali Ekber Gögtekin Dede büyüklüğünün dip dedelerinin adını Hacı Doğrul olarak andığını tarafımıza iletmıştır.

8 Sarı Saltuk şeklinde de anılmaktadır. Sarı Saltık'ın adına bir inanç-dede ocağı bulunmakta olup tarihi merkezi Tunceli-Hozat bölgesidir.

Sarı Saltuk adına Anadolu ve Balkanlar'da onlarca ziyaret bulunmaktadır.

Sarı Saltık 13. yüzyıldan itibaren Alevi inancının, Hacı Bektaş Veli düşüncesinin Balkan coğrafyasında temsilciliğini yapmış önemli dervişlerdendir.

9 Kolu Açık Hacım Sultan Hacı Bektaş Veli ile çağdaş olup Batı Anadolu'da, İç Ege Bölgesi'nde Alevi-Bektaşî inancının temsilciliğini yapmıştır.

Kolu Açık Hacım Sultan'ın kurduğu tekke ve türbesi Uşak-Sivaslı-Hacım köyündedir.

İsmail<sup>10</sup>, Karadonlu Can Baba<sup>11</sup>, Seyyid Cemal Sultan<sup>12</sup>, Rasul Baba<sup>13</sup> bu dervişlerden bazıları olup öğretisi adına Anadolu ve Balkanlar'da son derece önemli faaliyetler göstermişlerdir. Hacı Bektaş Veli dervişlerinden olup adı velâyetnâme Dünya Güzeli menkıbesi ile beraber anılan Güvenç Abdal da Hacı Bektaş Veli'nin önemli halifelerindendir.<sup>14</sup> Velâyetnâme'de Güvenç Abdal hakkında bilgiler şeyh<sup>15</sup>, mürit<sup>16</sup>, muhip<sup>17</sup> ve aşık<sup>18</sup> makamlarının konu edildiği bir menkıbe bağlamında verilmektedir. Konu edilen makamlar tasavvufta birer sıfat olup kâmillik olgusuna karşılık gelen basamakları tanımlamaktadır.

Sözlü bilgilere göre Güvenç Abdal, Hacı Bektaş Veli tarafından Karadeniz bölgesine görevlendirilmiştir. Bu görevlendirme üzerine Güvenç Abdal Gümüşhane-Kürtün-Harşit bölgesine giderek yörede Alevi-Bektaşî inancının örgütlenmesi için çalışmıştır. Anadolu'nun en sarp ve çetin coğrafyalarından biri olan Harşit vadisini kendine yurt tutan Güvenç Abdal Taşlıca köyünü kurmuş, bu köyü adıyla anılan Alevi inanç-dede ocağının merkezi yapmıştır.<sup>19</sup> 13. yüzyılla beraber Kürtün-Harşit vadisine iskân olmaya başlayan Çepni boyuna mensup Türkmenlere<sup>20</sup> sosyal-dinî önderlik yapma misyonu ile bölgeye giden Güvenç Abdal kısa zaman içerisinde yörede gelişen iskan sürecine birincil derecede katkıde bulunmuştur. Trabzon merkezli Rum-Pontus Devleti'nin denetiminde olan ve Rum-Hristiyan tabanlı bir inançsal-etnik kimliğe sahip olan bölgede 13. yüzyıldan itibaren Alevi-Bektaşî inancının temsiliyeti gelişmiştir.

Güvenç Abdal'ın asıl adı ocaklıların aktardığı sözlü bilgilere göre Halil olup Güvenç Abdal adını kendisine Hacı Bektaş Veli vermiştir. Güvenç Abdal Kürtün bölgesinde Güvende Şih (Şeh) olarak da anılmaktadır. Taşlıca Köyü'nde tekke kurmuş kutbu'l-arifin, gavsü'l-vâsilin sıfatlarıyla anılan dervişin adı arşiv belge-

10 Anadolu'nun farklı bölgelerinde Sarı İsmail ocaklısı dede ve talip toplulukları yerleşiktir. Sarı İsmail'in türbesi Denizli-Tavas-Tekke köyündedir.

11 Karadonlu Can Baba adına da Anadolu'nun farklı bölgelerinde ziyaretler bulunmaktadır.

12 Seyyid Cemal Sultan'ın türbesi Afyonkarahisar-İhsaniye-Döğner-Çakırlar (Tökelcik) mevkiindedir.

13 Rasul Baba'nın türbesi Kütahya-Altıntaş-Beşkarış köyündedir.

14 Bkz. Velâyetnâme, H. Duran, s: 309. Bkz. Vilâyet-Nâme, A. Gölpınarlı, s: 76.

15 Şeyh ifadesi Alevi-Bektaşî inancında kullanım olarak yaygınlık göstermez. Şeyh yerine genellikle mürsit tabiri kullanılmaktadır.

16 Mürit ifadesi de Alevi-Bektaşî inancında kullanım olarak yaygın değildir. Bu tabire karşılık olarak daha çok talip ifadesi dillendirilir.

17 Muhip ifadesi Alevi-Bektaşî inancında kullanılmaktadır. Bu kullanıma karşılık daha çok talip sözü tercih edilmektedir.

18 Aşık ifadesi tasavvufta tinsel-içsel hakikate meyledişi, yönelişi tanımlamaktadır.

Alevi-Bektaşî inancında aşık ifadesi cem ibadetlerinde bağlama eşliğinde nefes, deme, duvaz-duvaz imam okuyan hizmetli için kullanılmaktadır.

19 Taşlıca köyünün adı 16. yüzyıla ait tahrir defterlerinde geçmektedir. Bkz. Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü arşivinde 355 ve 29 numarayla kayıtlı tahrir defterleri.

20 Kürtün-Harşit vadisi merkezli olarak bölgede Çepni boyuna bağlı önemli bir Türkmen nüfusun varlığı bilinmektedir. Bkz. Çepniler, F. Sümer, 1992, İstanbul.

lerinde Şeyh Derviş Halil ibn Nureddin olarak verilmektedir.<sup>21</sup> Yazılı kaynaklara göre Güvenç Abdal namı Halil Derviş “e’izze-i kirâmdan” olup, Ehl-i beyt soyundan gelip “sahibü’n-neseb, sâdât-ı kirâmdandır” ve seyyiddir.<sup>22</sup> Taşlıca köyünde yerleşik Güvenç Abdal ocaklılarının elinde muhafaza edilen ve Güvenç Abdal’ın soy ve yolca bağlı olduğu silsileyi gösteren şecerede de Güvenç Abdal On İki İmamlar soyundan sayılmakta, İmam Musa-i Kazım neslinden bir seyyid olarak tanıtılmaktadır.<sup>23</sup>

Gümüşhane-Kürtün-Harşit vadisi Karadeniz bölgesinde Alevi-Bektaşî inancının tarihi merkezi olmuş, Güvenç Abdal bölgede öğretinin tarihi-karizmatik temsilciliğini yapmış, kurduğu Taşlıca Köyü yüzyıllar boyu tüm Karadeniz bölgesine Alevi-Bektaşî inancı adına merkezi faaliyetler gerçekleştirmiş ve Güvenç Abdal’ın adıyla anılan inanç-dede ocağı Karadeniz’in farklı bölgelerine zaman içerisinde dağılan ocaklı kitlenin inançsal aidiyeti olmuştur.

Aynı zamanda Taşlıca köyünde Güvenç Abdal tarafından kurulan zaviye de tarih boyunca etkinlik sahası onlarca ile dağılan Güvenç Abdal Ocağı’na inançsal merkez olmuştur. 16. yüzyıla ait kayıtlarda Taşlıca’daki zaviyenin varlığı tespit edilmekte, zaviye ve zaviyedarlar hakkında bilgiler yer almaktadır.<sup>24</sup> Sonraki yüzyıllarda Şeyh İlyas Tekkesi/Zaviyesi, Çağırğan Baba Tekkesi/Zaviyesi adıyla da anılmaya başlayan Taşlıca zaviyesi 13. yüzyıldan günümüze Karadeniz Bölgesi’ndeki en önemli Alevi-Bektaşî inanç merkezi olmuş ve inançsal gücünü günümüze kadar sürdürmüştür.<sup>25</sup>

Kürtün-Harşit bölgesi 13. yüzyıldan itibaren Alevi-Bektaşî inancının organize olduğu bir coğrafyadır. Bölgenin mevcut inançsal-kültürel dokusunu devamındaki

21 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivi, 6 numaralı Trabzon ahkâm defteri, s: 79, 136.

Güvenç Abdal ocaklıları ile yapılan mülakatlarda Güvenç Abdal’ın asıl adının Halil olduğu tarafımıza aktarılmıştır. Yazılı kaynaklarda da Güvenç Abdal’ın adı Güvende Şeyhi olarak geçmektedir. Bkz. İsmail Hacifettahoğlu, Hüseyin Avni Bey (Tirebolulu Alparslan), “Trabzon İli Laz mı? Türk mü?”, 125, 2003, Ankara.

22 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivi, 6 numaralı ahkâm defteri, s: 79,136.

Taşlıca köyünde yerleşik Güvenç Abdal ocaklıları farklı belgelerde “sülâle-i tâhire”den, “sülâle-i tâhire-i Hâşimîye”den sayılmaktadır.

Bkz. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde EV.MKT.01930.00183 numarayla kayıtlı belge.

Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde fon kodu: BEO, dosya no: 64, gömlek no: 4762 ile kayıtlı belge.

23 Bahsi geçen evrak Taşlıca köyünde yerleşik Hüseyin Güvendi’nin özel arşivindedir. Mevcut evrakın günümüz Türkçesine çevirisine tarafımızca neşredilen Güvenç Abdal Ocaklıları adlı eserin I. cildinde yer verilmiştir. Bkz. Coşkun Kökel, Güvenç Abdal Ocaklıları I Tarihsel Süreç, s: 50, 2013, İstanbul.

24 Başbakanlık Osmanlı arşivinde 734 numarayla kayıtlı tarihsiz tahrir kaydında Taşlıca zaviyesi tabiri yer almaktadır.

Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü arşivinde 43 numarayla kayıtlı tahrir defterinde de Taşlıca zaviyesi geçmektedir.

25 Şeyh İlyas Tekkesi/Zaviyesi kullanımı için bkz. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde EV.M-KT.00310-08 numarayla kayıtlı belge.

Çağırğan Baba Tekkesi/Zaviyesi kullanımı için bkz. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde 02026.00177 numarayla kayıtlı belge.

yüzyıllarda da sürdürdüğü görülmektedir. 15. yüzyılda Erdebil-Safevi Dergâhı'nın karizmatik önderlerinden Şah Cüneyd'in Kuzey Anadolu'da, Karadeniz'de uzun dönem kalarak Canik bölgesinden Trabzon'a kadar uzanan coğrafyada Kızılbaş-Alevi kitleler üzerinde etkinlik kurmaya çalıştığı bilinmektedir. Nitekim Şah Cüneyd topladığı insan gücü ile Trabzon'a sefer düzenlemiş, Erdebil-Safevi Devleti'ni Anadolu'da kurmak istemiştir.<sup>26</sup> Şah Cüneyd'in Alevi-Kızılbaş öğretisi adına uzun dönem kalarak faaliyetler gerçekleştirdiği Canik bugünkü Ordu havalisini içine alan bölgedir. Günümüzde de Ordu ve çevresinde yoğun bir Alevi kitle yerleşik olup tamamına yakını Güvenç Abdal Ocağı'na bağlıdır. Bu kitle Gümüşhane-Kürtün kökenli olup yüzyıllar içerisinde Ordu bölgesine göçle dağılmıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda Canik bölgesinde -özellikle Milas'ta (bugünkü Mesudiye)- Alevi-Kızılbaş inanca mensup toplulukların yerleşik olduğu bilinmektedir.<sup>27</sup>

Karadeniz bölgesinde Alevi-Bektaşî inancının en önemli tarihi merkezlerinden biri olan Kürtün-Harşit yöresindeki Alevi-Kızılbaş gruplar 16. yüzyıla kadar olan dönemde inançsal-kültürel kimliklerini diri tutmuştur. Özellikle 16. yüzyılda Kürtün Alevileri Erdebil-Safevi Dergâhı ile son derece yakın temas halinde olmuş ve düşünsel etkileşim içine girmiştir. Bu etkileşim neticesinde Erdebil-Safevi coğrafyasına -İran'a- göçler dahi gerçekleşmiştir.<sup>28</sup> Erdebil-Safevi Dergâhı'nın bölge Alevileri üzerindeki etkisi yörenin "Kızılbaş fetretî"ne uğraması şeklinde kaynaklarda ifadesini bulmuştur.<sup>29</sup> 16. yüzyılda Kürtün bölgesinde Alevi-Kızılbaş inancı etkin bir kimlik olarak varlığını devam ettirmiştir. Yörede Kızılbaş dergâhlarının, dervişlerinin etkinlikleri bu yüzyılda da sürmüştür.<sup>30</sup> Yörede Alevi inanç-kimlik aidiyetinin merkezini ise Taşlıca köyü ve Güvenç Abdal Ocağı temsil etmiştir.

Tarihi süreç içerisinde Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı dede ve talip toplulukları başta Karadeniz bölgesinin farklı illeri olmak üzere İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Marmara bölgelerine kadar uzanan bir etkinlik sahası oluşturmuştur. Günümüzde Güvenç Abdal Ocağı'nın etkinlik sahası Gümüşhane, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Tokat, Sivas, Erzurum, Kars, Çorum, Yozgat, Zonguldak, Düzce, Sakarya ve Kocaeli illerinin yüzlerce köyünü kapsayan bir hacimdedir.

Güvenç Abdal Ocağı'nın talip olarak yoğunluklu tabanını Çepni boyu mensupları oluşturmaktadır. Çepniler içerisinde Alevi inancı tarih boyunca temsil bulmuş ve benimsenmiştir. Bu sebeple Anadolu'da yüzyıllar boyu Çepni nüfusu yönetimler tarafından kontrol-denetim altında kalmış, siyasi-askerî-stratejik gö-

26 Bkz. Walter Hinz, Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd, Çev: Tevfik Bıyıklıoğlu, 1992, İstanbul.

27 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde 255, 387 numarayla kayıtlı tahrir defterleri.

Bkz. Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü arşivinde 169 numarayla kayıtlı tahrir defteri.

28 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde 52 numarayla kayıtlı tahrir defteri.

29 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde 52 numarayla kayıtlı tahrir defteri.

30 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde 52 numarayla kayıtlı tahrir defteri.

revlerde tutulmamıştır.<sup>31</sup> Nitekim aynı baskı ve kontrollerin Karadeniz bölgesi Çepnileri için de geçerli olduğu arşiv belgelerinden tespit edilmektedir.<sup>32</sup> Kroniklerde bölge Çepnilerinin İran'dan Anadolu'ya göç ettikleri ifade edilmekte, inançsal-kültürel yapıları ile ilgili sorgulamalar yer almaktadır.<sup>33</sup> Bölge Çepnileri," tâyife-i bî-din", "mezheb-i dalâlet", "hilâf-ı mezhep ve dîn", "melâhide-i rafz" ve "râfizi'l-mezhep" topluluğu olarak anılmaktadır.<sup>34</sup>

Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Alevi kitle için kullanılan bir diğer tabir de Kürtünlü ifadesidir. Kürtünlü sözü bir anlamıyla dip memleketi Gümüşhane-Kürtün olmayı karşılarken bir anlamıyla da Alevi inançlı olmayı ifade etmektedir. Kürtünlü ifadesi Alevi kimliği olarak Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı topluluğu tanımlamaktadır. Güvenç Abdal Ocağı'nın tarihi merkezi Kürtün bölgesi olduğu için farklı bölgelere göç eden ocaklı Aleviler Kürtünlü tabiri ile tanınmıştır. Tarihi belgelerde Çepni ve Kürtünlü tabirleri Karadeniz bölgesindeki Güvenç Abdal ocaklısı Alevi kitleyi tarif etmek için kullanılmıştır. Çepni, Kürtünlü topluluğu eşkiya olarak görülmüş, iki tabir iç içe geçmiştir.<sup>35</sup>

Kürtünlü tabiri günümüzde de özellikle Ordu bölgesinde Gürgentepe, Gököy, Ulubey ve Mesudiye ilçelerinde Sünni inançlı topluluk tarafından Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Aleviler için kullanılmaktadır. Adı geçen ilçelere bağlı onlarca köyde yerleşik Güvenç Abdal ocaklısı Alevinin ata yurdu Kürtün olup yüzyıllar içerisinde bu gruplar Ordu yöresine göç ederek iskân olmuştur. Ordu'da Kürtünlü sözü hem Gümüşhane-Kürtünlü olmayı hem de Alevi-Bektaşî inancı benimsemiş olmayı ifade etmektedir. Giresun ve Trabzon'da da Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Alevi topluluklar yerleşiktir. Bu Alevi topluluklar dip memleketlerinin Gümüşhane-Kürtün olduğunu bilmelerine karşılık diğer topluluklarca Kürtünlü olarak anılmamaktadır. Güvenç Abdal ocaklısı Alevilere Kürtünlü tabiri Tokat-Niksar, Almus ve Başçiftlik bölgelerinde de kullanılmaktadır. Anılan ilçelere bağlı onlarca köyde Güvenç Abdal ocaklısı Alevi yaşamakta olup farklı ocaklara mensup Aleviler Güvenç Abdal ocaklısı Alevileri Kürtünlü olarak anmaktadır. Kürtünlü tabiri Ordu ve Tokat'ta Güvenç Abdal ocaklısı Aleviler için kullanılan bir yerel tabirdir. Ordu'dan farklı olarak Tokat'ta Sünnilerce değil farklı ocaklara bağlı Alevilerce kullanılmaktadır. Tokat yöresinde Kürtünlü ifadesi Gümüşhane-Kürtün kökenli olup Tokat-Niksar, Almus ve Başçiftlik ilçelerinin köylerine yerleşmiş Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Alevileri tanımlamaktadır. Tokat'ın Zile

31 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde 7 numaraya kayıtlı mühimme defteri, hüküm: 2072 ve 2281.

32 Konuyla ilgili Trabzon şerhiye sicillerinde detaylı bilgiler bulunmaktadır.

33 Bkz. Şâkir Şevket, Trabzon Tarihi, Haz: İsmail Hacifettahoğlu, 2001, Ankara.

Âşık Mehmed, Menâzırü'l-Avâlim, Haz: Mahmut Ak, 2007, Ankara.

Fahrettin Kırzioğlu, Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi, 1998, Ankara.

34 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde 139 numaraya kayıtlı mühimme defteri, 1514. hüküm.

Bkz. 1897 numaralı Trabzon şerhiye sicili defteri, s: 66.

Benzeri kayıtlar Trabzon şerhiye sicillerinde tekrarlanmaktadır.

35 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde; fon kodu: C. ZB, dosya no: 31, gömlek no: 1508 ile kayıtlı belge.

ilçesine bağlı Belpınar köyünde de Güvenç Abdal ocaklısı dede ve talip toplulukları yerleşiktir. Fakat bu kol Niksar, Almus ve Başçıftlık ilçelerinde yerleşik kol tarafından bilinmemekte ve Kürtünlü olarak anılmamaktadır.

Tokat'ın Niksar, Almus ve Başçıftlık ilçelerinin köylerinde yerleşik Kürtünlülerde Ordu yöresindeki Kürtünlülerden farklı olarak inançsal-kültürel açıdan ikili bir temsiliyet mevcuttur. Aktarılan sözlü bilgilere göre geçmişte Alevi inancına mensup olup Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı olan Babaköy, Yeşilkaya (Eynesür), Ayvalı köyleri ile eski adı Kızıldere olan Ataköy belde nüfusunun çoğunluğu sünnileşmiştir. Günümüzde bu yerleşim birimlerindeki topluluklar Sünni inancını kabul etmektedir.<sup>36</sup> Buna karşılık Sünni inançlı bu gruplar köken olarak Kürtünlü olduklarını kabul etmekte, çevre toplum tarafından da Kürtünlü olarak anılmaktadır.

Niksar, Almus ve Başçıftlık ilçelerinde Alevi topluluklarca Kürtünlü olarak tanınan Güvenç Abdal ocaklıları ise Tokat bölgesinde yerleşik diğer Alevi topluluklara karşı benzeri ifadeler kullanmaktadır. Tokat bölgesinde yerleşik Kürtünlülerin inançsal ve kültürel irtibat halinde olduğu en önemli grubu Zeynel Abidin Ocağı talibi olan ve Kürtünlüler tarafından Kürt tabiri ile anılan Alevi topluluk oluşturmaktadır. Niksar, Almus ve Başçıftlık'in Kürtünlü olarak anılan köylerinin çoğunda Güvenç Abdal ocaklıları, Kürt olarak andıkları Zeynel Abidin ocaklıları ile beraber yaşamaktadır.<sup>37</sup> Diğer taraftan Kürtünlüler Tokat'ta yerleşik diğer Alevi inanç-dede ocaklarına bağlı Alevi topluluğu ikinci namıyla anmaktadır.<sup>38</sup> İkinci tabiri Kürtünlülere göre Tokat yöresine daha erken tarihte iskân olmuş, yerleşik hayata geçmiş ve çoğunlukla tarım merkezli ekonomiye sahip olan Alevi toplulukları ifade etmektedir.

Niksar, Almus ve Başçıftlık ilçelerinde Kürtünlülerin yerleşik olduğu yerleşim birimleri şunlardır:

a. Niksar İlçesi

1. Güzelyayla köyü (Eski adı Abdaltamı, bir kısmı Kürtünlü)
2. Mutluca köyü (Eski adı Kazalapa, bir kısmı Kürtünlü)
3. Pelitlik köyü (Bir kısmı Kürtünlü )
4. Ayvalı köyü (Kökeni Kürtünlü)
5. Korulu köyü (Eski adı Leis, bir kısmı Kürtünlü)
6. Çayköy köyü (Bir kısmı Kürtünlü)
7. Yolkonak beldesi (Bir kısmı Kürtünlü)
8. Yeşilkaya köyü (Eski adı Eynesür, kökeni Kürtünlü)
9. Terzioğlu köyü (Bir kısmı Kürtünlü)

36 Tokat'ın Kürtünlü köylerinde gerçekleştirdiğimiz alan çalışmalarında Babaköy, Yeşilkaya ve Ayvalı köyleri ile Ataköy beldesi nüfusunun Alevi kökenli olduğu tarafımıza aktarılmıştır.

37 Ordu ve Samsun'un belli köylerinde de Güvenç Abdal ve Zeynel Abidin ocaklıları beraber yaşamaktadır.

38 İkinci Alevilerininin bağlı olduğu ocaklar arasında Kul Himmet Ocağı, Eraslan Ocağı, Keçeci Baba Ocağı, Pir Sultan Ocağı, Ali Baba Ocağı gibi ocakları sayabiliriz.

10. Haydarbey köyü (Bir kısmı Kürtünlü)
11. Boğazbaşı köyü (Eski adı Dönekse, bir kısmı Kürtünlü)
12. Geyikgölü köyü (Tamamı Kürtünlü)

b. Almus

1. Ataköy beldesi (Eski adı Kızıldere, tamamı Kürtünlü)
2. Babaköy köyü (Kökeni Kürtünlü)
3. Kızılelma köyü (Bir kısmı Kürtünlü)
4. Sağırlar köyü (Tamamı Kürtünlü)

c. Başçiftlik İlçesi

1. Yeşilçam köyü (Eski adı Kırılıgeriş, bir kısmı Kürtünlü)

Kürtünlü olarak anılan Güvenç Abdal ocaklısı Alevilerin Tokat-Niksar bölgesindeki varlıkları 19. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlamıştır.<sup>39</sup> Tokat'taki Kürtünlüler yazın kuzeydeki Ordu, Giresun ve Gümüşhane'nin yüksek yaylalarına göçen kışın ova ve alçak yükseklikteki Niksar bölgesine geçen bir topluluktur. Konar-göçer bir yaşam tarzına sahip Tokatlı Kürtünlüler 19. yüzyılda yaylak-kışlak sistemine bağlı olarak hayvancılığa dayalı bir ekonomi-üretim biçimine sahiptir. Niksar'da kışladıkları bölge bugün de Kürtünlü köylerinin yoğunlaştığı Çayköy çevresidir. Tarihi kayıtlarda Kürtünlü kışlakçıların Çayköy arazisinde kışladığı görülmektedir. Çayköy kayıtlarda "karye-i Kürd ma'a Çay" şeklinde geçmektedir.<sup>40</sup> Çayköy günümüzde de aynı adla varlığını korumaktadır. Nitekim Çayköy'ün Merkez mahallesinin eski adı Kürt köyüdür.

"Karye-i Kürd ma'a Çay"<sup>41</sup>

Terzi oğlu orta boylu kara sakallı Bektaş bin Lütfullah	40
Orta boylu köse sakallı İbrahim bin Kara Veli	39
Karındaşı orta boylu şâb-ı emred Topal Ali bin Kara Veli	15 (topal)
Timurcı oğlu uzun boylu kumral bıyıklı Veli bin Bâli	25 M
Karındaşı uzun boyu ter bıyıklı İbrahim bin Bâli	20 M
Abdal oğlu uzun boylu şâb-ı emred Hüseyin bin Mehmed	17 M
Mehter oğlu uzun boylu kara sakallı Halil bin Mustafa	27
Kel Ağca oğlu uzunca boylu şâb-ı emred Mehmed bin Mustafa	17 M
Veli Küçük oğlu uzun boylu kara sakallı Himmet bin Mehmed	37
Karındaşı uzun boylu kara sakallı Ali bin Mehmed	30
Ecni oğlu orta boylu kumral bıyıklı Mehmed bin Mehmed	30 M
Genç Ali oğlu uzun boylu köse sakallı Halil bin Halil	33

39 Konu üzerine Başbakanlık Osmanlı arşivinde belgeler mevcuttur.

40 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde NFS.d. 2267 numarayla kayıtlı defter, sayfa: 71.

41 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde NFS.d. 2267 numarayla kayıtlı defter, sayfa: 71.

Oğlu sabi Ali	10
Davud hatlı? kısa boylu az kara bıyıklı Abdülkadir bin Kara Hasan	23 M
Karındaşı orta boylu şâb-1 emred Yusuf bin Kara Hasan	17 M
Orta boylu kumral sakallı Halil bin Kel Ahmed	35
Çörten oğlu Hasan'ın üvey oğlu yetim sabi Hüseyin bin Mehmed	12
Terzioğlu uzun boylu ter bıyıklı Yusuf bin Mehmed	21
Karındaşı orta boylu şâb-1 emred Hüseyin bin Mehmed	16 M
Canikli kısa boylu ter bıyıklı Arif bin Ali	22 M
Oltacioğlu orta boylu sarı sakallı Hüseyin bin Mustafa	40
Oğlu orta boylu şâb-1 emred Ali	15 M
Orta boylu ter bıyıklı Mustafa bin Osman	23 M
İmam oğlu orta boylu kara sakallı Canikli Ali bin Ali	35

#### Karye-i Mezkûrede Olan Kürtünlü Kışlacılar

İnsaf oğlu uzunca boylu ter bıyıklı Mustafa bin Halil Efendi	21 M
Üvey karındaşı orta boylu şâb-1 emred Hüseyin bin Ali	17 M
İnsaf oğlu orta boylu şâb-1 emred Veli bin Hüseyin	14 M
Üvey karındaşı orta boylu kara bıyıklı Ali bin Mehmed	27 M
Diğer üvey karındaşı orta boylu şâb-1 emred Mehmed bin Mehmed	15 M
İnsaf oğlu orta boylu kara sakallı İbrahim bin Veli	40
Oğlu orta boylu ter bıyıklı Mehmed	19 M
İnsaf oğlu orta boylu kara sakallı Mehmed bin Ali	27
Karındaşı uzun boylu kara sakallı Hüseyin bin Ali	35
Kürd oğlu sabi Ali bin Hasan	11
Üvey karındaşı kısa boylu şâb-1 emred Bayram bin Mehmed	14 M
Kürdoğlu uzunca boylu kara sakallı Mehmed bin Hüseyin	40
Kürd oğlu uzunca boylu kara sakallı Abdullah bin Hüseyin	20
Kürdoğlu Hüseyin'in hizmetkârı şâb-1 emred Kanbur Mehmed bin Mustafa	14 (Kanbur)
Orta boylu kumral sakallı Hasan bin Halil	20
Karındaşı orta boylu şâb-1 emred İbrahim bin Halil	16 M
Üvey karındaşı orta boylu şâb-1 emred Hüseyin bin Ali	17 M
Karındaşı orta boylu şâb-1 emred Hasan bin Ali	15 M
Orta boylu şâb-1 emred ve yetim Mustafa bin Hasan	14 M
Yetim oğlu uzunca boylu az kara bıyıklı Ahmed bin Murtaza	25 M
Karındaşı orta boylu ter bıyıklı Osman bin Murtaza	22 M
Nuh oğlu orta boylu şâb-1 emred Mehmed bin Guğu İbrahim	16 M
Üvey karındaşı orta boylu ter bıyıklı Mustafa bin Mustafa	22 M
Kısa boylu şâb-1 emred ve Yetim Halil bin Mehmed	15 M

Belgeler incelendiğinde “karye-i Kürd ma‘a Çay”da kışlayan Kürtünlülerin başında İnsafoğulları dede koluna bağlı ocakzadelerin olduğu görülmektedir.<sup>42</sup> İnsafoğlu koluna bağlı ocaklı dedeler Niksar’da kışlayan Kürtünlülere sosyal-dini önderlik yapmakta, topluluğun iskan olma-yurt tutma sürecine ocak-dede-talip ilişkisine bağlı olarak birincil derecede etkide bulunarak topluluğu kontrol etmektedir. Günümüzde de Niksar ilçesinin Mutluca köyünde İnsafoğulları sülalesine mensup dede ailesi yaşamaktadır.<sup>43</sup> Yine Mutluca köyünde Hıdırşihogulları dede sülalesinin mensupları da yerleşiktir.<sup>44</sup> Hıdırşihogullarının bir kolu ise Başçiftlik ilçesinin Yeşilçam köyünde bulunmaktadır.<sup>45</sup> Diğer taraftan Niksar’ın Geyikgözü köyünde de Karadanaoğulları dede sülalesinin mensupları vardır.<sup>46</sup> Ayrıca Almus’un Ataköy beldesine bağlı Katranlık mahallesinde de bir kolları da Niksar’ın Korulu köyünde olan Güvenç Abdal Ocağı dede ailesi mensubu ocakzadeler bulunmaktadır.<sup>47</sup> Niksar’ın Pelitlik köyünde ise Velişihogulları dede sülalesinin bir kolu yaşamaktadır.<sup>48</sup> Diğer taraftan Zile ilçesinin Belpınar köyünde de Güvenç Abdal ocaklısı dedeler vardır.<sup>49</sup> Fakat bu kolun Niksar, Başçiftlik ve Almus ilçelerinin köylerinde yerleşik ocakzadelerle birinci derece akrabalık bağı ve inançsal irtibatı yoktur.

Analiz edildiğinde “karye-i Kürd ma‘a Çay”da Canikli olarak anılan sülalelerin de yaşadığı belgelerden tespit edilmektedir. Günümüzde de Niksar bölgesinde Kürtünlüler için kullanılan diğer iki tabirden biri Kabakçı diğeri Canikli’dir.<sup>50</sup>

“Karye-i Kürd ma‘a Çay”<sup>51</sup>

Canikli İmam oğlu Ali bin Ali	35
Sabi oğulları Hüseyin (5) ve Hasan (3) ve Halil (2)	

Tarihi evrakların aktardığı verilere göre Niksar yöresinde Kürtünlülerin iskan olduğu ana merkezlerden biri de Ayvalı köyüdür. Ayvalı günümüzde de aynı adla Niksar’a bağlı bir köydür. Köy nüfusu Alevi kökenli olup Güvenç Abdal Ocağı’na bağlıdır. 19. yüzyılda Ayvalı mezra olarak Çayköy’e dahildir. Kayıtlarda “mezra-i Ayvalı der nezd-i Çay” şeklinde geçmektedir.

42 İnsafoğulları sülalesi Güvenç Abdal Ocağı dede ailesinden olup mensupları Giresun-Dereli ve Keşap, Tokat-Niksar, Ordu-Gürgentepe ve Ulubey ile Samsun-Terme’de yerleşiktir.

43 Mutluca’da yerleşik İnsafoğulları dede sülalesinden gelenlerin soyadı; Çağlın ve İnsafoğlu’dur.

44 Mutluca’da yerleşik Hıdırşihogulları dede sülalesinden gelenlerin soyadı; Gündüz ve Lale’dir.

45 Yeşilçam’da yerleşik Hıdırşihogulları dede sülalesinden gelenlerin soyadı; Yokuş’tur.

46 Geyikgözü köyünde yerleşik Karadanaoğulları dede sülalesinden gelenlerin soyadı; Karakoyun’dur.

47 Katranlık mahallesi ve Korulu köyünde yerleşik ocakzadelerin soyadı Ercan’dır.

48 Pelitlik’te yerleşik Velişihogulları dede sülalesinden gelenlerin Erarslan’dır.

49 Belpınar köyünde yerleşik ocakzadeler Çakmak ve Varlı soyadlarını taşımaktadır.

50 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde NFS.d. 2287 numarayla kayıtlı defter, sayfa: 71.

Tokat bölgesinde Canikli ifadesi Cenikli şeklinde geçmektedir.

51 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde NFS.d. 2287 numarayla kayıtlı defter, sayfa: 43.

“Mezra-i Ayvalı der nezd-i Çay”<sup>52</sup>

Hane	İsim	Yaş
	1-Halil Efendi bin Veli orta boylu kırca sakallı	45
	2-Karındaşı Yusuf bin Veli orta boylu kırca sakallı	60
	3-Diğer karındaşı İbrahim bin Veli orta boylu kır sakallı	40
	4-Oğlu Ali orta boylu şâbb	15
	5-Diğer oğlu Halil	10
	6-Damadı Halil bin Mehmed orta boylu ter bıyıklı	20
	7-Hizmetkârı Mehmed bin Hasan uzun boylu ter bıyıklı	17
	8-İmam oğlu Halil bin Abdullah uzun boylu köse sakallı	50
	9-Oğlu Hüseyin uzun boylu ter bıyıklı	18
	10-Diğer oğlu Mustafa orta boylu şâbb	15
	11-Üvey oğlu Hüseyin Karabük	9
	12-Hızarcı Musa bin Ali orta boylu kara sakallı	45
	13-Oğlu İbrahim orta boylu kara bıyıklı	27
	14-Diğer oğlu Halil	13
	15-Diğer oğlu Ali	5
	16-Diğer oğlu Mehmed	7
	17-Torunu Hasan bin İbrahim	1
	18-Gök İbrahim bin Ali orta boylu kır sakallı	50
	19-Oğlu Mehmed orta boylu ter bıyıklı	19
	20-Topal Hüseyin bin Abdullah orta boylu kara sakallı	40
	21-Oğlu Hasan	12
	22-Diğer oğlu Mehmed	8
	23-Diğer oğlu Ahmed	4
	24-Deli Mehmed bin Hasan Uzun boylu köse sakallı	35
	25-Oğlu Veli	8
	26-Diğer oğlu Hasan	5
	27-Veli bin Hüseyin orta boylu ter bıyıklı	22
	28-Kaynı Mehmed bin Ali orta boylu kumral bıyıklı	24
	29-Kurade? oğlu Halil bin Mustafa kısa boylu kır sakallı	55
	30-Oğlu Halil orta boylu ter bıyıklı	20
	31-Kır Hasan bin Ali orta boylu sarı sakallı	40
	32-Oğlu Ali	5
	33-Diğer oğlu İsmail	2
	34-Kara Mustafa bin Çakır orta boylu kara bıyıklı	25
	35-İmamoğlu İsmail bin İbrahim kısa boylu kara sakallı	40
	36-Oğlu Ali orta boylu şâbb	15
	37-Diğer oğlu Süleyman	4
	38-Derviş Hüseyin bin Hasan uzun boylu siyah sakallı	37
	39-Ali veled-i Hüseyin	
	40-Mehmed veled-i Mehmed	
	41-İbrahim veled-i Hasan	
	42-İbrahim veled-i Hüseyin	
	43-Hasan veled-i Hüseyin	

52 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde NFS.d. 2387 numarayla kayıtlı defter, sayfa: 161a-162a.

Tokat bölgesinde Güvenç Abdal ocaklılarının yerleşik olduğu tarihi yerleşim birimlerinden biri de Kızılelma köyü olup 19. yüzyıla ait kayıtlarda geçmektedir.

“Karye-i Kızılelma”<sup>53</sup>

İsim	Sin
Orta boylu kara sakallı --- oğlu Mehmed	25

Kızılelma köyü ve kökeni Kürtünlü olup bugün inanç olarak Sünni kimlikte ailelerin yaşadığı Babaköy’e Kürtünlülerin yerleşimi 19. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Kaynaklara göre Kızılelma ve Babaköy’e Ordu, Ünye ve Fatsa’dan aileler göç ederek iskan olmuştur.

“Kars ve mahal-i sâireden hicretle Komanat ve Selâmi Nahiyesi’nde vâki’ Karacalar nâm mahalde iskân idilmiş ve Trabzon Vilâyeti’ne tâbi’ Ordu Ünye Fatsa ve mahal-i sâireden gelerek arazi ve emlak alub nâhiye-i mezkûrede Babaköyü ve Kızılelma nâm mahallerde yerleşmiş olanların nüfusları tahrîr olunarak arazi ve emlaklarının bir kısmı dahi sinede rabt idilmeyüb kusuru derdest tahrîr bulmuş olduğuna ve bu gibi müceddeden karye teşkili idâre-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhi istihsâline mütevakkıf bulunacağına dâ’ir Sivas Vilâyet-i celîlesinden alınan 14 Ağustos sene 1315 tarih ve yüz altmış iki numarolu tahrîrât leffen takdîm kılındı ifâ-yı muktezâsı müsâ’ade-i ‘âliyye-i vekâlet-penâhilerine menuttur ol bâbda.”<sup>54</sup>

Kürtünlülerin Tokat-Niksar bölgesi merkezli olarak 19. yüzyılda başlayan iskanı 19. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Güvenç Abdal ocaklıları günümüzde Tokat’ın Niksar, Almus, Başçiftlik, Turhal, Zile ve Merkez ilçelerinin şu köylerinde yerleşiktir:

#### 1. Tokat-Almus-Ataköy (Eski Adı Kızıldere) Beldesi

Ataköy beldesinin nüfusu Alevi ve Sünni inançlı topluluklardan oluşmaktadır. Köken olarak Ataköy belde nüfusunun tamamı ‘Kürtünlü’ olarak anılan topluluktur, Alevi kökenlidir ve Güvenç Abdal Ocağı talibidir. Yaşanan asimilasyon sonucu belde nüfusunun çoğunluğu sünnileşmiştir. Alevi topluluk Ataköy belde merkezinin dışında Katranlık ve Tangallar mahallelerinde yaşamaktadır. Katranlık mahallesinin tüm nüfusu Alevi olup Güvenç Abdal Ocağı talibidir. Katranlık’ta Güvenç Abdal Ocağı dede neslinden aileler de yaşamaktadır. Tangallar mahallesinin de tüm nüfusu Alevi olup Güvenç Abdal Ocağı talibidir.

53 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde NFS.d. 2392 numarayla kayıtlı defter, sayfa: 13.

54 Bkz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde; fon kodu: DH.MKT, dosya no: 2248, gömlek no: 67 numarayla kayıtlı belge.

Arşivde Kızılelma ve Babaköy’e Ordu, Ünye ve Fatsa’dan gelenlerin iskanını konu edinen farklı belgeler de mevcuttur.

## 2. Tokat-Almus-Babaköy Köyü

Babaköy köyünün tüm nüfusu Kürtünlü olarak anılan topluluktur. Alevi kökenli olup zaman içerisinde asimilasyon sonucu sünnileşmiştir. Babaköylüler köyde gerçekleştirilen alan çalışmalarında Alevi kökenli olmadıklarını tarafımıza aktarmıştır.

## 3. Tokat-Almus-Kızılelma Köyü

Kızılelma köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı, Zeynel Abidin Ocağı ve Kul Himmet Ocağı'na bağlı talipler yaşamaktadır. Köyün Hacıali mahallesinde Zeynel Abidin Ocağı talipleri, Üsükler ve Mürsel mahallesinde Kul Himmet Ocağı talipleri yerleşiktir. Diğer mahallelerdeki Alevi nüfus Güvenç Abdal Ocağı talibidir. Kızılelma'nın Tekkelioğlu mahallesinde geçmişte Hubyar Ocağı dede neslinden bir aile de ikamet etmiştir. Bu aile mensupları günümüzde köyde yerleşik değildir. Kızılelma köyünün altı mahallesi olup adları şunlardır:

- a. Hacıali Mahallesi
- b. Kayalı Mahallesi
- c. Kızılelma Merkez Mahalle
- d. Mürsel Mahallesi
- e. Tekkelioğlu Mahallesi
- f. Üsükler Mahalesi

## 4. Tokat-Almus-Sağırlar (Halk Arasında Sağırköy) Köyü

Sağırlar köyünün tüm nüfusu Alevi olup Güvenç Abdal Ocağı talibidir.

## 5. Tokat-Başçiftlik-Yeşilçam (Eski Adı Kırılıgeriş) Köyü

Yeşilçam köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı talipleri yaşamaktadır. Yeşilçam'da Güvenç Abdal Ocağı dede neslinden aileler de bulunmaktadır. Köyde Zeynel Abidin Ocağı dede neslinden aileler ve talipler de yerleşiktir. Köyde Pir Sultan Ocağı talibi aileler de vardır.

## 6. Tokat-Merkez-Ahmetalan Köyü

Köyün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde farklı ocaklara bağlı Aleviler yaşamaktadır. Köyde Güvenç Abdal Ocağı talibi bir sülale yerleşiktir.

## 7. Tokat-Merkez-Yağmurlu (Eski Adı Ohtap) Beldesi

Yağmurlu beldesinin tüm nüfusu Alevi'dir. Beldede farklı ocaklara bağlı Aleviler yerleşiktir. Beldede Güvenç Abdal Ocağı talibi bir sülale yaşamaktadır.

#### 8. Tokat-Niksar-Ayvalı Köyü

Ayvalı köyünün tüm nüfusu Alevi kökenli olup Güvenç Abdal Ocağı talibidir. Ayvalı köyünde uzun zamandan beri düzenli şekilde cem hizmetleri yapılmadığı için asimilasyon yaşanmaktadır. Köyün üç mahallesi olup adları şunlardır:

- a. Ayvalı Merkez Mahalle
- b. Asigözü Mahallesi
- c. Sünnetçiler Mahallesi

#### 9. Tokat-Niksar-Boğazbaşı (Eski Adı Dönekse) Köyü

Boğazbaşı köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı talibi aileler vardır. Köyde farklı ocaklara mensup Aleviler de yerleşiktir.

#### 10. Tokat-Niksar-Çayköy Köyü

Çayköy köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyün Merkez ve Mecirif mahallesinde Güvenç Abdal Ocağı talipleri yaşamaktadır. Köyde farklı ocaklara mensup Aleviler de yerleşiktir. Köyün iki mahallesi vardır. Bunlar;

- a. Çayköy Merkez Mahalle
- b. Mecirif Mahallesi

#### 11. Tokat-Niksar-Geyikgölü Köyü

Geyikgölü köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı dede neslinden aileler vardır. Köyde Güvenç Abdal Ocağı talibi aileler de yerleşiktir.

#### 12. Tokat-Niksar-Güzelyayla Köyü

Güzelyayla köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı ve Zeynel Abidin Ocağı talipleri yaşamaktadır. Güzelyayla köyünde ayrıca Baba Mansur Ocağı dede nesline mensup aileler de yerleşiktir.

#### 13. Tokat-Niksar-Haydarbey Köyü

Haydarbey köyünün nüfusu Alevi ve Sünni inançlı topluluklardan oluşmaktadır. Köyde Güvenç Abdal Ocağı talibi aileler yaşamaktadır. Haydarbey köyünde farklı ocaklara bağlı Aleviler de yerleşiktir.

#### 14. Tokat-Niksar-Korulu (Eski Adı Leis) Köyü

Korulu köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı talibi aileler yaşamaktadır. Korulu'da Güvenç Abdal Ocağı dede nesline mensup aileler de yerleşiktir. Köyde farklı ocaklara mensup Aleviler de yaşamaktadır.

15. Tokat-Niksar-Mutluca (Eski Adı Kazalapa) Köyü

Mutluca köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı dede neslinden aileler bulunmaktadır. Mutluca'da Güvenç Abdal ve Zeynel Abidin Ocağı talipleri de yaşamaktadır.

16. Tokat-Niksar-Pelitlik Köyü

Pelitlik köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı ve Zeynel Abidin Ocağı dede sülalesine mensup aileler yaşamaktadır. Pelitlik'te, Güvenç Abdal Ocağı ve Zeynel Abidin Ocağı'na bağlı talip aileleri de yerleşiktir. Pelitlik'in Çakırlar adlı bir mahallesi vardır. Çakırlar mahallesi nüfusu da Alevi kökenli olup Güvenç Abdal Ocağı talibidir. Zaman içerisinde asimile olup sünnileşmiştir. Pelitlik köyü halk arasında Pelitli adıyla da anılmaktadır.

17. Tokat-Niksar-Terzioğlu Köyü

Terzioğlu köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyün Merkez mahallesinde Güvenç Abdal Ocağı talipleri yaşamaktadır. Köyde farklı ocaklara mensup Aleviler de yerleşiktir. Köyün iki mahallesi olup adları şunlardır:

- a. Terzioğlu Merkez Mahalle
- b. Ilıcak Mahallesi

18. Tokat-Niksar-Yeşilkaya (Eski Adı Eynesür) Köyü

Yeşilkaya köyünün tüm nüfusu Kürtünlü olarak anılan topluluktur. Alevi kökenli olup zaman içerisinde asimile olup sünnileşmiştir.

19. Tokat-Niksar-Yolkonak Beldesi

Yolkonak beldesi nüfusu, Alevi ve Sünni inançlı topluluklardan oluşmaktadır. Beldede yaşayan Aleviler zaman içerisinde çevre köylerden göç ederek Yolkonak beldesine yerleşmiştir. Yolkonak beldesinde Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı talip ailelerinin dışında farklı ocaklara bağlı Aleviler de bulunmaktadır.

20. Tokat-Turhal-Çaylı Beldesi

Çaylı beldesinin nüfusu Alevi'dir. Belde'de Hubyar Ocağı talipleri yerleşiktir. Çaylı'da Güvenç Abdal Ocağı talibi bir sülale yaşamaktadır.

21. Tokat-Zile-Belpınar Köyü

Belpınar köyünün tüm nüfusu Alevi'dir. Köyde Güvenç Abdal Ocağı dede nesline mensup aileler ve Güvenç Abdal Ocağı talibi aileler yaşamaktadır. Belpınar köyünde farklı ocaklara mensup Aleviler de yerleşiktir.<sup>255</sup>

---

55 Bkz. Coşkun Kökel, Güvenç Abdal Ocaklıları I Tarihsel Süreç, 193-196, 2013, İstanbul.

Mevcut alıntı Güvenç Abdal Ocaklıları Tarihsel Süreç I adlı esere bir atıftır. Yerleşim birimleriyle ilgili numaralandırmada ilgili eserdeki sıralama takip edilmemiştir.

Tokat ilinde yüzlerce yerleşim biriminde farklı inanç-dede ocaklarına bağlı Aleviler yerleşiktir. Kürtünlüler namıyla tanınan Güvenç Abdal ocaklıları bölgede yaşayan en dinamik Alevi topluluklardandır. Kürtünlüler tarihsel-geleneksel Alevi inancına ait inançsal ve düşünsel pratikleri, ritüelleri günümüze kadar dinamik şekilde yaşatabilmiştir. Niksar, Almus ve Başçıftlık ilçelerinin köylerinde yerleşik Kürtünlülerin Ordu, Samsun ve Giresun bölgelerinde yerleşik Kürtünlülerle tarihsel, inançsal ve kültürel ilişkileri devam etmektedir.

Mensubu oldukları tarihsel kimlik, temsil ettikleri inançsal yapı ve korudukları ocak-dede-talip ilişkisi açısından Tokat'ta yerleşik Kürtünlüler gerek Güvenç Abdal Ocağı içerisinde gerekse genel Alevi-Bektaşî topluluklar içerisinde son derece önemli bir yere sahiptir. 19. yüzyılda konar-göçer bir sosyal-ekonomik kimlikle Tokat yöresinde iskan olmaya başlayan Kürtünlüler 13. yüzyılda ata yurtları olan Gümüşhane-Kürtün'de Güvenç Abdal tarafından kendilerine aktarılan Alevi-Bektaşî kimliğini tarihi süreç içerisinde dağıldıkları farklı bölgelerde de yaşamıştır. Tokat Kürtünlüleri bu bağlamda kökenleri 13. yüzyıla, Güvenç Abdal'a ve Hacı Bektaş Veli'ye uzanan bir düşün geleneğinin kadim mensuplarıdır.

Sonuç olarak sahip oldukları mevcut tarihsel-inançsal özellikler ve Güvenç Abdal Ocağı içerisindeki lokal pozisyonları itibariyle Tokat yöresi Kürtünlüleri Alevilik-Bektaşîlik üzerine gerçekleştirilecek bilimsel-akademik çalışmalarda stratejik değere haizdir.

## **Kaynakça**

### **1. Arşiv Belgeleri**

- a. Alan çalışmalarından tespit edilmiş belgeler
- b. Başbakanlık Arşivler Genel Müdürlüğü arşivine ait belgeler
- c. Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü arşivine ait belgeler
- d. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivine ait belgeler

### **2. Yazılı Kaynaklar**

- Âşık Mehmed. (2007). Menâzırü'l-Avâlim. Haz: Mahmut Ak. Cilt III. Ankara.
- DURAN, Hamiye. (2007). Velâyetnâme. Ankara.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki. (1995). Vilâyet-Nâme Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli. İstanbul.
- HACIFETTAHOĞLU, İsmail. (2003). Hüseyin Avni Bey (Tirebolulu Alparslan), "Trabzon İli Laz mı? Türk mü?". Ankara.
- HINZ, Walter. (1992). Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd. Çev: Tevfik Bıyıklıoğlu. İstanbul.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin. (1998). Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi. Ankara.
- KÖKEL, Coşkun. (2013). Güvenç Abdal Ocaklıları I Tarihsel Süreç. İstanbul.

Şâkir Şevket. (2001). Trabzon Tarihi. Haz: İsmail Hacıfettahoğlu, Ankara.

### **3. Sözlü Kaynaklar**

Ali Ekber Gögtekin. 1949. Eskikılıç doğum ve ikamet. Emekli. Gözü Kızıl Ocağı Dedesi. İlkokul.